

УДК 811.111 + 811.161.2

Нікульшина Т.М.

ЛСП "ПРОСТІР": ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ КАЗОК)

У статті надано зіставний аналіз ЛСП "Простір" на матеріалі англійських та українських казок. Простір досліджується за допомогою процедури польового моделювання з виокремленням ядра, навоколядерної частини (центра) та периферії. Зіставний аналіз специфіки структури ЛСП "Простір" в англійських та українських казках дозволив виявити загальні риси та елементи з національно-культурною специфікою.

Ключові слова: простір, лексико-семантичне поле, лексема, мікрополе, ядро, навоколядерна зона, периферія.

Нікульшина Т. Н. ЛСП "Пространство": сопоставительный аспект исследования (на материале английских и украинских сказок) В статье проводится сопоставительный анализ ЛСП "Пространство" на материале английских и украинских сказок. Пространство изучается с применением полевого подхода – выделением ядра, околоядерной зоны (центра) и периферии. Сопоставительный анализ специфики структуры ЛСП "Пространство" в английских и украинских сказках позволил выявить общие черты и элементы с национально-культурной спецификой.

Ключевые слова: пространство, лексико-семантическое поле, лексема, микрополе, ядро, околоядерная зона, периферия.

Nikulshina T. M. Lexical semantic field SPACE: a comparative study (English and Ukrainian tales) The article focuses on the comparative study of SPACE having the systemic organization of the lexical semantic field in English and Ukrainian tales. The field's structural parts – its nucleus, central zone and periphery – have been defined and examined by means of the comparative analysis. The investigation reveals common and different features.

Key words: space, lexical semantic field, lexeme, microfield, nucleus, central zone, periphery.

Буття неможливе поза простором, його координатами і характеристиками, оскільки все існує де-небудь, то й простір є обов'язковим атрибутом існування. Останнім часом інтерес до категорії простору помітно посилюється у зв'язку із застосуванням когнітивного аналізу, вивченням концептуалізації світу, мовної картини світу та її національно-специфічних особливостей. Виконання дослідження у зазначеному напрямку зумовлює його актуальність.

Поняття простору є затребуваним у мовознавстві, оскільки дозволяє згрупувати елементи одного рівня, системи або аспекту. Простір, як відзначає А. Е. Левицький, – це певний контейнер, здатний відбити не тільки світ, у якому ми живемо, але й результати роботи нашої свідомості, як його пізнання в цілому, так і окремих його складових [10, 6]. От чому з'являються мовознавчі роботи, спрямовані на вивчення різних аспектів простору. Так, значне місце у сучасних дослідженнях, виконаних у даному напрямі, посідають роботи, присвячені просторовим відносинам на мононаціональному матеріалі [1; 2; 9; 12; 15-17; 19; 23] та в міжкультурному аспекті [5; 6]. Дослідники-мовознавці намагаються встановити джерела поняття простору в його людській, а не в математичній або філософській інтерпретації [8, 466]. У цьому руслі гуманітарна наука все більше схиляється до інтерпретації простору не як об'єктивної категорії буття, а як суб'єктивної форми людського розуму, апріорної форми наших відчуттів і часу.

Об'єкт дослідження становить фрагмент картини світу, що відбиває погляди носіїв англійської та української мов на казковий простір.

Предмет дослідження – іменники на позначення простору.

Мета дослідження – вияв, систематизація та зіставлення специфіки структури казкового простору носіями англійської та української мов. Досягнення поставленої мети реалізується шляхом вирішення й розв'язання таких основних **завдань**: систематизувати та скласифікувати лексичні одиниці на позначення простору в англійських та українських казках; побудувати ЛСП "Простір" із виокремленням ядра, навіколоядерної частини та периферії; провести зіставний аналіз специфіки структури ЛСП "Простір" в англійських та українських казках.

Матеріалом дослідження виступають академічні видання казок із науково апробованими текстами [24-32], добір яких для дослідження здійснено таким чином, щоб народні казки постали в усій різноманітності (соціально-побутові, чарівні, казки про тварин, привидів). Загальна кількість казкового матеріалу становить 400 текстів: 200 англійських казок і 200 українських казок.

Казковий простір моделюється людиною, яка, з одного боку, є біологічною істотою, що перебуває у певному фізичному середовищі і мешкає на певній території, а з іншого, є соціальним феноменом. У розумінні казкового простору поєднуємо ідеї І. Ньютона [13] стосовно простору як щось первинного, самодостатнього, незалежного від матерії й не обумовленого матеріальними об'єктами, що у ньому перебувають (онтологічний різновид казкового простору), та розуміння Г. В. Лейбніцем [11] простору як щось відносного, залежного від об'єктів, що знаходяться в ньому, обумовленого порядком співіснування речей, тобто простору, що "персоналізується" людською присутністю (соціальний різновид казкового простору). Саме така дуальність лежить в основі формування казкового простору за допомогою польового підходу.

Польовий підхід організації лексики – основний принцип систематизації мовних явищ, завдяки якому розкривається взаємозв'язок, взаємозалежність та ієрархічність мовних одиниць [7; 21; 22], що уможливує дослідження не окремих лексем, а систем словникових одиниць та відображення їхніх семантичних зв'язків. Через наявність різних підходів, загальноприйняте й усталене визначення поняття *поля* відсутнє і трактується дослідниками по-різному: то як "система" [3, 106], то як "структура" [4, 25] чи як "система" і "структура" [21, 137]. У розумінні поля ми виходили із визначення, запропонованого дослідниками Воронезької семасіологічної школи, згідно з яким польовою структурою є об'єднання різних елементів мовної системи, якому властива відкритість, здатність поділятися на ядро і периферію, прозорість і проникливість меж, наявність зон перетину із суміжними польовими структурами (полями) [14; 20].

Ядерна зона казкового простору конституюється складниками мікрополя "Соціальний простір". Центральна частина, розташовуючись в безпосередній близькості до ядра, моделюється лексемами мікрополя "Фізико-математичний простір". Периферія поля містить одиниці, найбільш віддалені за своїм значенням від ядра, загальне родове поняття тут набуває потенційної чи ймовірної семантики. Близня периферія казкового простору складається з одиниць мікрополя "Геологічний простір" та

мікрополя "Релігійний простір". Дальня периферія представлена мікрополем "Середовище проживання" і мікрополем "Географічний простір".

Лексична одиниця *простір* | *space* виконує роль гіпероніма щодо всіх інших синонімічних їй та один одному номінативних типів як онтологічного, так і метафоризованого типів казкового простору.

Казковий простір в англійській та українській мовах виявляє високий ступінь близькості (однакова ядро-периферійна організація), проте не збігається повністю, що знайшло своє безпосереднє відображення в його кількісному складі (див. табл.1). Відмінності спричинено різним способом життя народів, характером їхнього мислення та сприйняттям навколишнього середовища.

Таблиця 1
Кількісний склад конститuentів казкового простору
в зіставному аспекті

Мікрополе	Англійська мова		Українська мова	
	абсолютна кількість	відносна кількість, %	абсолютна кількість	відносна кількість, %
1. ЛСП Онтологічний простір				
1.1. Геологічний простір	87	8,82	60	9,32
1.2. Середовище перебування	14	1,42	8	1,24
1.3. Географічний простір	9	0,91	6	0,93
Усього	110	11,15	74	11,49
2. ЛСП Метафоризований простір				
2.1. Соціальний простір	645	65,35	389	60,40
2.2. Фізико-математичний простір	160	16,21	145	22,52
2.3. Релігійний простір	72	7,29	36	5,59
Усього	877	88,85	570	88,51
Разом	987	100,00	644	100,00

1. Лексико-семантичне поле "Онтологічний простір". Відображення онтологічного, фізичного, простору "у свідомості виникло із повсякденного досвіду людей як узагальнене поняття місця (локуму), у межах якого здійснюється як біологічне, так і соціальне буття людини" [18, 389].

До складу досліджуваного поля включаємо ті лексеми, у семантичній структурі яких виявлено сему, що отримала статус інтегративної для аналізованого угруповання – 'місце'. Компонентний аналіз лексичних одиниць ЛСП "Онтологічний простір" виявив диференційні семи, які сприяли у виразненню в його межах трьох лексико-семантичних мікрополів: "Геологічний простір"; "Середовище перебування" та "Географічний простір" (див. табл.2):

Таблиця 2

Кількісний склад лексико-семантичного поля "Онтологічний простір" у зіставному аспекті

№	Мікрополе	Англійська мова		Українська мова	
		Абсолютна кількість	Відносна кількість, %	Абсолютна кількість	Відносна кількість, %
1.	Геологічний простір	87	79,09	60	81,08
2.	Середовище перебування	14	12,73	8	10,81
3.	Географічний простір	9	8,18	6	8,11
	Усього	110	100,00	74	100,00

Кількісні дані щодо симетричної номінативної щільності ЛСП "Онтологічний простір" в англійській (11,15%) та українській (11,49%) мовах свідчать про однаковий – незначний – ступінь актуальності досліджуваного ЛСП у формуванні казкового простору носіїв англійської та української мов.

1.1. Лексико-семантичне мікрополе "Геологічний простір" є розгалуженою системою, що складається з лексичних одиниць, виділених на основі спільності родової денотативно-сигніфікативної семи 'частина простору, заповнена специфічною формою речовини й зайнята Землею'.

Особливістю лексико-семантичного мікрополя "Геологічний простір" є його багатоаспектність, що пов'язана із розмаїттям семантичної структури її конститuentів. В обох мовах фіксуємо відсутність генералізуючої лексеми для уособлення в казках геологічного простору в цілому, оскільки він є неоднорідним: може бути твердим (напр., *mountain; горб*) або мати рідку консистенцію (напр., *sea; ставок*); більш щільним (напр., *forest; хаща*) або менш щільним (напр., *field; поле*).

Лексико-семантичне мікрополе "Геологічний простір" кількісно домінує: в англійській мові зареєстровано 87 одиниць (79,09%), в українській мові зафіксовано 60 одиниць (81,08%).

В аналізованому мікрополі виділено п'ять лексико-семантичних груп: "Рівнина" (напр., *valley, долина*), "Впадина" (напр., *lake; річка*), "Гірська місцевість" (напр., *hill, гора*), "Острів" (напр., *island, острів*) і "Півострів" (напр., *Arabia, Крим*).

1.2. Лексико-семантичне мікрополе "Середовище перебування" відбиває особливості сприйняття англійською й українською лінгвокультурами навколишнього середовища в казках. Лексичні одиниці, що формують аналізоване мікрополе, містять сему 'сукупність фізичних умов, у яких живе організм'.

В обох мовах аналізоване лексико-семантичне мікрополе нечисленне: в англійській мові зареєстровані 14 одиниць (12,73%), в українській мові – 8 одиниць (10,81%). Відсутність в обох лінгвоспільнотах численних синонімічних найменувань на позначення фізичних умов свідчить про те, що основні види середовища проживання – земля, вода і повітря – як базові поняття не мають потреби в детальнішій номінативній диференціації.

Лексико-семантичне мікрополе "Середовище перебування" формується трьома ЛСГ: "Земля" (напр., *earth, ground; земля, суша*), "Вода" (напр., *flood, water; вода, водиця*) і "Повітря" (напр., *air, sky; повітря, небо*). Лексичні одиниці даних груп розрізняються за диференційною семою 'специфіка середовища проживання'.

1.3. Лексико-семантичне мікрополе "Географічний простір" структурується лексичними одиницями, які мають сему

‘положення на поверхні Землі в межах заданої системи координат’.

Досліджуване мікрополе в англійській мові поділяється на дві лексико-семантичні групи: "Сторона світу" (напр., *east, north, south, west; захід, південь, північ, схід*) і "Континент" (напр., *Africa, America*), в українській мові аналізоване мікрополе представлене лексемами, що позначають тільки сторони світу. Острівне положення Великої Британії, економічні зв'язки з Америкою і численними англійськими колоніями в Африці спричинили появу в англійському казковому просторі номінацій на позначення згаданих вище континентів. Відсутність номінацій для найменування континентів в українській мові може пояснюватися різними хронологічними межами появи казок у лінгвокультурах, що зіставляються.

Однакова низька номінативна щільність лексичних одиниць мікрополя "Географічний простір" (9 одиниць (8,18%), в українській мові – 6 одиниць (8,11%)) свідчить про його периферійність у моделюванні онтологічного різновиду казкового простору для обох лінгвостільнот.

Симетричність у розумінні географічного простору в англійських та українських казках виявляється в більшій загребуваності номінацій, що не містять точного географічного позиціонування. Аналіз отриманих кількісних даних свідчить про відсутність необхідності в позначенні точної географічної "адреси" подій, що відбуваються в казці: немає значення, у якій частині світу або на якому континенті вигадані події мають місце.

2. Лексико-семантичне поле "Метафоризований простір". Людина, перебуваючи в природному, фізичному, просторі й освоюючи його, семантизує цей простір, насичує своїми знаннями й значеннями. Додатковому означуванню піддаються природні, первинні ознаки, тим самим розширюючи уявлення про онтологічні ознаки простору. Таким чином з'являється метафоризований простір, що задається людиною і семантика якого як суто фізичного феномена, розширюючись, змінюється.

Компонентний аналіз номінацій метафоризованого простору в англійських та українських казках дозволив встановити

набір диференційних семантичних ознак, за допомогою яких виокремлюються різні типи метафоризованого простору: 1) 'результат соціальної взаємодії' – лексико-семантичне мікрополе "Соціальний простір"; 2) 'фізико-математичні величини' – лексико-семантичне мікрополе "Фізико-математичний простір"; 3) 'світогляд, що ґрунтується на вірі у надприродне' – лексико-семантичне мікрополе "Релігійний простір" (див. табл.3):

Таблиця 3

**Кількісний склад лексико-семантичного поля
"Метафоризований простір" у зівставному аспекті**

№	Мікрополе	Англійська мова		Українська мова	
		Абсолютна кількість	Відносна кількість, %	Абсолютна кількість	Відносна кількість, %
1.	Соціальний простір	645	73,55	389	68,25
2.	Фізико-математичний простір	160	18,24	145	25,44
3.	Релігійний простір	72	8,21	36	6,31
	Усього	877	100,00	570	100,00

2.1. Мікрополе "Соціальний простір" знаходиться на вищих шаблях кількісного розподілу лексичних одиниць у межах ЛСП "Метафоризований простір": в англійській мові – 645 лексем (73,55%), в українській мові – 389 лексем (68,25%). Наведені кількісні показники свідчать про чітко виражену пріоритетність соціального параметра у формуванні метафоризованого простору в англійських та українських казках. Компонентний аналіз номінацій мікрополя "Соціальний простір" в англійській та українській мовах дозволив встановити набір диференційних ознак, які, додаючись до архісеми 'результат відносин', увиразнюють значення іменників на позначення досліджуваного мікрополя. Серед них виділяємо семи 'належність – свій/чужий' (напр., *family, stepfather; мачуха, отчизна*), 'територіальна організація' (напр., *country, town, village; волость, повіт, село*),

‘переміщення з одного місця на інше’ (напр., *front, hill-top, middle, roadside*; *бік, верх, середина, спід*), ‘обмеження’ (напр., *camp, courtyard, door, fence, harbour*; *загородь, клітка, огорожа, паркан, плім*), ‘функціональність місцевості’ (*market, fair, park; пристанище, сховок, ярмарок*), ‘положення індивіда в соціальній ієрархії’ (*officer/soldier, teacher/pupil, master/maid, servant; панство/челядь, генерал/солдат, пан/слуга*) та ‘шлюбний статус’ (напр., *husband, widow, wife, вдова, дружина, чоловік*).

2.2. Мікрополе "Фізико-математичний простір" складається з п'яти основних семантичних ознак (‘одиниця визначення величини’, ‘обсяг’, ‘лінійна величина’, ‘щільність’, ‘конфігурація’), пояснюючи багатозначність і різноплановість досліджуваного мікрополя, і які становлять базис для виокремлення п'яти лексико-семантичних груп – "Розмірність" (напр., *ditch, well; відстань, глибина*), "Ємність" (напр., *multitude, miniature; гора* (‘купа’), *горнятко* (води)), "Одиниці вимірювання" (напр., *acre, dozen; гектар, миля*), "Щільність" (напр., *half; половина*), "Форма" (напр., *circle, semicircle; вугол*).

Мікрополе "Фізико-математичний простір" формується 160 лексичними одиницями (18,24%) в англійській мові та 145 (25,44%) лексичними одиницями в українській мові. Різниця у кількісному наповненні (8,2%) цього мікрополя свідчить про ступінь його важливості для української лінгвоспільноти.

2.3. Мікрополе "Релігійний простір" експлікується 72 лексичними одиницями (8,21%) в англійській мові й 36 одиницями (6,31%) в українській мові.

Проведений компонентний аналіз дозволив виявити у межах мікрополя "Релігійний простір" три лексико-семантичні групи: "Обряд" (напр., *christening, godson, rite; кума, ритуал, хрестини*), "Організація світу" (напр., *the mortal, angel, devil; божечко, глибина-преспід, чортик*) і "Церковно-адміністративний устрій" (напр., *bishop, pontiff; дяк, піп*).

Висновки.

1. Номінативне наповнення ЛСП "Простір" в англійській мові перевищує відповідний показник в українській мові у 1.54 рази. Різниця у кількісному складі свідчить про варіативніше

представлення казкового простору англійською лінгвоспільнотою.

2. ЛСП "Простір" в англійських та українських казках є складною, розгалуженою і багаторівневою, організацією його конститuentів – мікрополів: "Соціальний простір", "Фізико-математичний простір", "Геологічний простір", "Релігійний простір", "Середовище перебування" та "Географічний простір", які групуються у два лексико-семантичні поля – "Онтологічний простір" і "Метафоризований простір".

Онтологічний простір – це форма фізичного буття: об'єкт казкового світу знаходиться у певному середовищі (земля, вода, повітря) і проживає на певній території, що увиразнюється завдяки особливостям поверхні (впадина, рівнина, гора, півострів, острів), яка розташована у певному напрямку (північ, схід, захід, південь).

Метафоризований простір – це сфера особистісної взаємодії об'єктів казкового світу.

3. Свідченням значної спільності у розумінні казкового простору в англійській та українській лінгвокультурах є однакова його загальна структурація – однакові мікрополя формують ядро, центральну та периферійну зони. Асиметричність виявляється у кількісному наповненні мікрополів.

Запропонований у роботі підхід до зіставлення вербальної експлікації просторової природи в казках визначає й **подальші напрями досліджень**, які вбачаються в порівнянні особливостей вербалізації казкового простору в інших германських і слов'янських мовах; у залученні мовних засобів різних рівнів для всебічного висвітлення досліджуваного феномена та в розширенні емпіричного матеріалу для його аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева І. О. Лінгвокогнітивні параметри концептуалізації ПРОСТОРУ засобами англійської фразеології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. О. Андреева. – Одеса, 2007. – 20 с.
2. Богданова С. Ю. "Вертикаль", "вмещенность", "глубина" в английской пространственной картине мира / С. Ю. Богданова // Язык и пространство:

- проблемы онтологии и эпистемологии : монография / под. ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко. – Нежин : Изд-во НГУ имени Николая Гоголя, 2011. – С.83-110.
3. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопросы языкознания. – 1971. – №5. – С.105-113.
  4. Гайсина Р. М. Лексико-семантическое поле глаголов отношения в современном русском языке / Р. М. Гайсина. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1981. – 196 с.
  5. Глаз А. Номинация физических пространств: ориентирование и перспективизация (на материале английского, польского, русского и украинского языков) / А. Глаз, С. Потапенко // Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии : монография / под. ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко. – Нежин : Изд-во НГУ имени Николая Гоголя, 2011. – С.58-83.
  6. Евтушенко Е. Н. Концепт "пространственная ориентация" в английской и русской лингвокультурах : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 "Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание" / Е. Н. Евтушенко. – Волгоград, 2004. – 24 с.
  7. Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля // Филологические науки. – 1972. – № 1. – С.57-68.
  8. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке. Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
  9. Лебедева Л. Б. Семантика "ограничивающих" слов / Л. Б. Лебедева // Логический анализ языка. Языки пространств [отв. ред. Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина]. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С.93-97.
  10. Левицкий А. Э. Предисловие / А. Э. Левицкий // Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии: монография. – Нежин : Изд-во НГУ имени Николая Гоголя, 2011. – С.5-11.
  11. Лейбниц Г. В. Порядок есть в природе : [в 4 т.] / Г. В. Лейбниц ; [пер. Я. М. Боровского ; ред. тома, авт. вступит. ст. и примеч. В. В. Соколов]. – М. : Мысль, 1982. – Т. 1 – С. 234-236.
  12. Мазанова Е. Ю. Когнитивные механизмы и языковые средства репрезентации пространства в англоязычном тексте художественной прозы : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Е. Ю. Мазанова. – М., 2004. – 24 с.
  13. Ньютон И. Математические начала натуральной философии / И. Ньютон ; [пер. с лат. и прим. А. Н. Крылова]. – М. : Наука, 1989. – 688 с.
  14. Попова З. Д. Полевые структуры в системе языка / З. Д. Попова. – Воронеж: Изд-во, 1989. – 197 с.
  15. Розина Р. И. Устранение преграды (семантика и аспектуальное поведение группы русских глаголов) / Р. И. Розина // Логический анализ языка. Языки пространств [отв. ред. Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина]. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С.67-77.

16. Рябцева Н. К. Размер и количество в языковой картине мира / Н. К. Рябцева // Логический анализ языка. Языки пространств [отв. ред. Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина]. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С.108-116.
17. Семенова С. Ю. О некоторых свойствах имен пространственных параметров / С. Ю. Семенова // Логический анализ языка. Языки пространств [отв. ред. Н. Д. Арутюнова, И. Б. Левонтина]. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С.117-126.
18. Сенів Мовні засоби вираження локативності у класичних мовах / М. Г. Сенів // Одиниці та категорії сучасної лінгвістики : зб. статей, присвячених ювілею В. Г. Калішченка. Донецьк : ТОВ Юго-Восток, Лтд, 2007. – С.388-397.
19. Скрынникова И. В. Вербализация концепта "Пространственная локализация" в англоязычной лингвокультуре : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10. 02. 04 "Германские языки" / И. В. Скрынникова. – Волгоград, 2004. – 23 с.
20. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи / И. А. Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1984. – 189 с.
21. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1968. – 272 с.
22. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике / Г. С. Щур. – М. : Наука, 1974. – 256 с.
23. Ющенко М. П. Концептуалізація простору у французькій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 "Романські мови" / М. П. Ющенко. – Львів, 2007. – 15 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

24. Дерев'яне чудо: Народні казки. – Ужгород : Карпати, 1981. – 208 с.
25. Казки Карпат: Українські народні казки / Упоряд., вступ. ст., та слов. І. В. Хланти. – Ужгород : Карпати, 1989. – 418 с.
26. Семиліточка: Українські народні казки. – К. : Веселка, 1990. – 319 с.
27. Українські народні казки. – Львів : Вид-во "Каменярь", 1966. – 279 с.
28. Українські народні казки. – К. : Веселка, 1988. – 285 с.
29. Briggs K. M. A Dictionary of British Folktales in the English Language incorporating the F. J. Collection. – Routledge& Kegan Paul, 1991. – 1168 p.
30. English Fairy Tales / Retold by Joseph Jacobs. – L. : David Nutt, 1890. – URL:<http://www.sacred-texts.com/neu/eng/efi/index.htm>(дата обращения 23.10.12).
31. Folk Tales of England / Ed. by K.M. Briggs and R.L. Tongue. – L. : Routledge and Kegan Paul Limited Broadway House, 1964. – 174 p.
32. Riordan J. Folktales of British Folktales. – М. : Радуга, 1987. – 368 с.